

and motivational, content, cognitive-cognitive, value-oriented, activity-creative. The content of the components of the artistic and creative competence of future educators is disclosed. For example, the emotional-motivational component includes: an emotional, aesthetic attitude to the visual arts, a manifestation of interest in the works of fine art, the presence of values that take the form of motivation and sustained interest in artistic creativity; readiness for self-education.

The cognitive component includes: creative thinking, creative activity, visual memory, imagination, aesthetic perception of reality and art, attention, observation, creativity, originality. Valuable component is connected with the spiritual and moral orientation of artistic and educational activities, which allows the formation of spirituality among pupils. Activity-creative includes the experience of artistic and creative activity of the individual, professional qualities of a specialist in preschool education.

Key words: competence, artistic competence, creative competence, artistic and creative competence of future educators, artistic-creative activity, future educators of pre-school institutions.

УДК 37.013.42

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.19>

Ілліна О. В.

СОЦІАЛЬНА МОТИВАЦІЯ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ

Розкрито актуальну педагогічну проблему – соціальну мотивацію обдарованих школярів. Проблема соціальної мотивації розглядається як напрям дослідження змін у поведінці особистості під дією соціальних чинників. Процес спонукання школяра до активної діяльності задля досягнення соціально значимих цілей є особливо важливим для обдарованої особистості. Визначено теоретичні засади вивчення феномену соціальної мотивації обдарованих школярів, уточнено поняття «соціальна мотивація». Проаналізовано сутність і зміст соціальної мотивації особистості, концептуальні підходи до її розуміння, основні фактори і механізми формування. Досліджено особливості соціальної мотивації обдарованих школярів. Зазначається, що соціальні мотиви школярів можуть бути за своїм характером конкуруючими або конформістськими, адже соціальний статус у групі набувається або через конкуренцію або через кооперацію. Конформізм і конкуренція проявляються у прагненні школяра відповідати або протидіяти тим зразкам, які прийняті в шкільному середовищі. Соціальна мотивація інтерпретується як сукупність чинників, які спонукають до активної діяльності задля досягнення соціально значимих цілей. Наголошується, що досить часто науковці ототожнюють поняття «соціальна мотивація» і «мотивація соціальної поведінки». На думку автора, це є доречним тільки у випадку розгляду соціальної мотивації як мотивації, яка пов'язана з усвідомленням суспільної значущості діяльності, з почуттям обов'язку. В інших випадках соціальна мотивація не є запорукою соціально бажаної поведінки, а отже не є тотожною мотивації соціальної поведінки. Зроблено висновок, що в навчальних закладах нового типу, які створені з метою розвитку обдарованих дітей, ще не використані всі можливості для формування громадянина України, спрямованого на досягнення соціально значимих цілей.

Ключові слова: мотивація, соціальна мотивація особистості, фактори формування соціальної мотивації, обдарованість, обдаровані школярі.

Аналіз соціально-педагогічної і психологічної літератури показав, що дослідженню обдарованості, її видів, проблем діагностики і розвитку надається належна увага. Науковцями розглядається проблема індивідуальних відмінностей (Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Рубінштейн тощо), виділяються сфери і види обдарованості (Ю. Гільбух, М. Гнатко, В. Слущкий та інші), закономірності її розвитку (В. Давидов, Д. Ельконін, В. Крутецький тощо). Соціально-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми досліджувались у працях І. Зверєвої, Л. Коваль, А. Савенкова, В. Юркевича. Однак проблема соціальної мотивації розвитку обдарованості залишається не досить вивченою. С. Гончаренко розглядає обдарованість як індивідуальну потенційну своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності, яка розвивається у процесі засвоєння індивідом духовних та інших надбань людства, його творчій діяльності. Актуальність статті полягає в тому, що сьогодні проблема соціальної мотивації є напрямом дослідження змін у поведінці особистості під дією соціальних чинників, які є динамічними за своєю природою. А процес спонукання себе та інших до активної діяльності задля досягнення соціально значимих цілей є особливо важливим для обдарованої особистості.

Мета статті – дослідити наукові підходи до соціальної мотивації, з'ясувати основні групи мотивів обдарованих дітей, а також визначити місце соціальної мотивації у загальній структурі мотивації обдарованої особистості. Щоб досягти поставлених цілей, необхідно вирішити низку завдань: визначити суть соціальної мотивації; дослідити мотиви обдарованих школярів; розглянути місце соціальної мотивації в загальній мотиваційній картині.

Поняття «соціальна мотивація» не має єдиного тлумачення у соціально-педагогічній та психологічній літературі. Як правило науковці, розглядаючи види мотивації школярів, поділяють її на зовнішню і внутрішню. Внутрішня мотивація розуміється як основна причина, через яку дитина сама хоче добре навчатись, вона обумовлюється змістом навчальної діяльності. Особистість з її потребами, настановами, інтересами та бажаннями впливає на внутрішню мотивацію [3, с. 67].

Зовнішня ж мотивація складається з адміністративної, економічної і соціальної. Адміністративна мотивація – це покарання в разі порушення встановлених правил. Економічна мотивація здійснюється через економічні стимули. Соціальна в такому тлумаченні спрямована на суспільне схвалення або громадський осуд [6].

Є також протилежна думка, коли всі зовнішні мотиви вважаються соціальними. Наприклад, Є. Власова поділяє мотиви школяра на зовнішні (соціальні) і внутрішні (пізнавальні). На її думку, зовнішні (соціальні) мотиви спрямовані на оточення дитини та пов'язані з різними взаємодіями школяра з іншими дітьми і вчителями. Внутрішні (пізнавальні) мотиви школяра спрямовані на нього самого, на самовдосконалення і пов'язані із змістом навчально-виховної діяльності в межах загальноосвітнього навчального закладу [2, с. 101].

С. Москвічов вважає, що соціальна мотивація – це система заходів, які спрямовані на матеріальне і моральне стимулювання діяльності школярів в умовах ЗНЗ і застосовуються з метою посилення особистої зацікавленості кожного окремого школяра у високих результатах під час спілкування та взаємодії з оточуючими [5, с. 144].

Д. Люсин зазначає, що соціальна мотивація передбачає досягнення дитиною суспільного схвалення у її навчальній діяльності та у схваленні дитини її однолітками, вчителями, батьками тощо. Соціальні мотиви пов'язані з різними відносинами між суб'єктами педагогічного процесу (учнями між собою, учнями і вчителями, учнями і батьками) та статусом учня в класі [4, с. 102].

За В. Семиченко, соціальна мотивація – це мотивація, яка пов'язана з усвідомленням дитиною суспільної значущості діяльності, з почуттям обов'язку, відповідальності перед однолітками, класом та суспільством загалом. Також дослідниця зазначає, що на соціальну мотивацію впливає: роль вчителя у взаємодії з дітьми; індивідуальні психологічні і вікові особливості дітей; характер міжособистісної взаємодії дітей і вчителів; гуманізація навчального процесу, що припускає можливість для вияву активності всіх учасників навчального процесу, особисте включення дитини у навчальну діяльність, забезпечення можливості самореалізації дітей з урахуванням їхніх особистих здібностей та інтересів [7].

Соціальні мотиви школярів можуть бути за своїм характером конкуруючими або конформістськими, адже соціальний статус у групі набувається або через конкуренцію або через кооперацію. Конформізм і конкуренція проявляються у прагненні школяра відповідати або протидіяти тим зразкам, які прийняті в шкільному середовищі. Це проявляється в зовнішньому вигляді, в образі життя, в правилах поведінки, в підкоренні або не підкоренні авторитету (вчителям, батькам, владі).

Слід зазначити, що досить часто науковці ототожнюють поняття «соціальна мотивація» і «мотивація соціальної поведінки». На нашу думку, це є доречним тільки у випадку розгляду соціальної мотивації як мотивації, яка пов'язана з усвідомленням суспільної значущості діяльності, з почуттям обов'язку. В інших випадках соціальна мотивація не є запорукою соціально бажаної поведінки, а отже не є тотожною мотивації соціальної поведінки.

Основні погляди на соціальну мотивацію можна представити у вигляді таблиці.

Підходи до поняття «соціальна мотивація» у соціально-педагогічній і психологічній літературі

Автор	Підхід до розгляду поняття
О. Назаренко, Д. Люсин	Соціальна мотивація розглядається як частина зовнішньої мотивації і полягає в суспільному схваленні або громадському осуді
Є. Власова	Усі зовнішні мотиви розглядаються як соціальні.
В. Мотузний, В. Семиченко.	Соціальна мотивація – це мотивація, яка пов'язана з усвідомленням суспільної значущості діяльності, з почуттям обов'язку, відповідальності.
С. Москвічов	Соціальна мотивація – це система заходів, які спрямована на моральне і матеріальне стимулювання діяльності школярів в умовах ЗНЗ і застосовуються з метою посилення особистої зацікавленості школяра у високих результатах своєї діяльності

Розглядаючи соціальну мотивацію, ми вважаємо за потрібне розуміти під нею усю сукупність чинників, які спонукають до активної діяльності задля досягнення соціально значимих цілей. Такий підхід дає можливість дослідження цілісної сукупності чинників (як зовнішніх так і внутрішніх). При цьому виділяючи спонуки необхідно усвідомити, чи спрямовані вони на соціально значиму мету, чи пов'язані вони з усвідомленням суспільної значущості діяльності.

В основі соціальної мотивації лежать потреби. Американський антрополог Р. Лінтон виділяє три основні потреби особистості:

- потреба дитини в емоційному відгуку з боку інших, яка може виникати із взаємовідносин в ранньому дитинстві;
- потреба дитини в довгострокових гарантіях з боку дорослих. Так, діти завжди мають потребу в «перестраховці» і надії, тому можуть жити лише в очікуванні подальшої винагороди;
- потреба дитини в новизні життєвого досвіду, яка з'являється, коли інші потреби задоволені. Вона виникає з нудьги і нестачі будь-яких випробувань.

Зважаючи на це, Т. Алексеєнко до основних мотивів соціальної поведінки відносить наступні: мотив досягнення людини (він реалізується в активних прагненнях до високих результатів своєї діяльності, про-

фесійної успішності, високого життєвого комфорту, духовного вдосконалення, переваг над іншими тощо); мотив аффіліації (розкривається на рівні встановлення, підтримки, збереження гарних людських стосунків з іншими, в першу чергу з референтної групи, усвідомлення їх цінності); мотив влади (формується, як правило, на основі комплексів неповноцінності чи завищеної самооцінки людини і реалізується в різних видах поведінки, спрямованої на контроль над іншими людьми, їх залякування, примус, маніпулювання їхньою свідомістю, шантаж) [1, с. 17-18].

У реальному житті ці мотиви у чистому вигляді практично не зустрічаються, але їх домінування прослідковується на прикладі окремих осіб та в конкретних ситуаціях самоствердження.

На соціальну мотивацію дитини шкільного віку можуть впливати різноманітні фактори: батьки, вчителі, однолітки, друзі тощо. Фактори поділяють на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів соціальної мотивації можна віднести такі: самореалізацію, самоствердження, творчість, задоволення дитини від виконаної нею роботи. До зовнішніх факторів соціальної мотивації дитини відносять такі: отримання нового соціального статусу в класі (староста, заступник старости тощо), похвала вчителів, класного керівника, похвала від батьків, визнання однокласниками, однолітками тощо. Соціальна мотивація школяра також визначається дією таких специфічних факторів як характер системи освіти; організація педагогічного процесу у ЗНЗ; особливості дитини (вік, півень інтелектуального розвитку і здібностей, рівень домагань, самооцінка, характер взаємодії з іншими людьми тощо); особистісними особливостями вчителя, його стосунків з учнями та ставленням до педагогічної діяльності; специфікою предметів.

З метою визначення основних груп мотивів обдарованих дітей та з'ясувати місця соціальної мотивації в загальній картині мотивації обдарованих школярів було застосовано методику «Основні групи мотивів обдарованих дітей» (модифікація Т. Ільїної).

Обдарованим дітям, які навчаються в загальноосвітніх закладах нового типу (гімназіях, ліцеях, спеціалізованих загальноосвітніх школах), було запропоновано 56 тверджень, кожне з яких школярі оцінювали за такою шкалою:

- повністю збігається з думкою досліджуваного – 5 балів;
- це має не дуже важливе, але певне значення – 4 бали;
- досліджуваний не знає або не думав про це – 3 бали;
- це не має для досліджуваного істотного значення – 2 бали;
- це не має для досліджуваного жодного значення – 1 бал.

Інтерпретація результатів цієї методики показує основні групи мотивів обдарованих дітей. Відповідно до отриманих відповідей досліджуваних, здійснюється підрахунок балів і виявляються основні групи мотивів обдарованих дітей, такі як: соціально-ціннісні, навчально-пізнавальні, професійно-ціннісні, позиційні, комунікативні, самовиховання, ситуаційні, утилітарні.

Дослідження показало, що переважаючими є ситуаційні мотиви. Вони домінують у більше ніж 50 % обдарованих дітей. Це свідчить про те, що більшість дітей навчаються не за своєю волею, а з примусу батьків чи вчителів. На другому місці утилітарні мотиви (25 % опитаних). Ці мотиви у дітей є вузькоогоїстичними. Результативна навчальна діяльність здійснюється задля отримання винагороди (подарунків, грошей, особистої вигоди). Соціально-ціннісні мотиви були домінуючими лише в одній дитини з усіх опитаних, а в загальному підрахунку посіли останнє місце. Домінування соціально-ціннісних мотивів свідчить, що дитина прагне посідати високу соціальну позицію і це спонукає її до дії. До соціальних можна також віднести професійно-ціннісні мотиви. Наявність таких мотивів свідчить про те, що дитина навчається задля отримання в майбутньому хорошої професії. Але і професійно-ціннісні мотиви також знаходяться на одному з останніх місць і є домінуючими всього у 3 % дітей. До того ж у кожному конкретному випадку треба проводити додаткове дослідження спрямоване на визначення чи заради суспільно важливої мети дитина хоче займати високу соціальну позицію і мати хорошу професію, чи її прагнення утилітарні, але спрямовані на майбутнє. Школяр може відповідально ставитись до навчання і мати високі результати сподіваючись в майбутньому отримувати нагороду у вигляді високої заробітної платні чи інші бонуси, займаючи високу соціальну позицію. Отже, бачимо критично низький рівень соціальної мотивації, що є в свою чергу важливою соціальною проблемою, яка потребує негайного вирішення.

Висновки. В навчальних закладах нового типу, які створені з метою розвитку обдарованих дітей, ще не використані всі можливості для формування громадянина України, спрямованого на досягнення соціально значимих цілей. Цей факт зумовлює необхідність систематичної педагогічної діяльності в цьому напрямі, а відповідно і розробки технології стимулювання соціальної мотивації обдарованих дітей.

Використана література:

1. Алексеев Т. Ф. Мотивация социальной поведения та механизмы її формирования. *Збірник наукових праць*. 2016. № 14 (1). С. 12–22.
2. Власова Е. И. Ключевые проблемы и перспективы исследования социальной одарённости. *Единый портал пермского образования*. 2007. URL: <http://permedu.ru/Pages=24236>.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : «Питер», 2002. 512 с. (Серия : «Мастера психологии»).
4. Социальный интеллект: Теория, измерение, исследование / под ред. Д. В. Любина, Д. В. Ушакова. Москва : Институт психологии РАН, 2004. 175 с.

5. Москвичов С. Г. Социальная мотивация: проблемы и решения. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2004. № 2. С. 133–145.
6. Назаренко О. В. Исследование социальной одаренности школьников. *Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки* : сб. ст. по мат. IV Междунар. студ. науч.-практ. конф. № 4. URL: <http://sibac.info/archive/humanities/4.pdf>.
7. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс. Киев : Миллениум, 2004. 521 с.

References:

1. Alekseenko T. F. Motyvatsiya sotsialnoi povedinky ta mehanizmy yiyi formuvannya. *Zbirnyk naukovyih prats*. 2016. № 14 (1). S. 12–22.
2. Vlasova E. I. Klyuchevye problemy i perspektivy issledovaniya sotsialnoy odaryonnosti. *Edyniy portal permskogo obrazovaniya*. 2007. URL: <http://permedu.ru/Pages=24236>.
3. Ilin E. P. Motivatsiya i motivyi. Sankt-Peterburg : «Piter», 2002. 512 s. (Seriya : «Mastera psihologii»).
4. Sotsialnyi intellekt: Teoriya, izmerenie, issledovaniya / pod red. D. V. LyusIn, D. V. Ushakov. Moskva : Institut psihologiyi PAN, 2004. 175 s.
5. Moskvichov S. G. Sotsialnaya motivatsiya: problemy i resheniya. *Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing*. 2004. № 2. S. 133–145.
6. Nazarenko O. V. Issledovanie sotsialnoy odarenosti shkolnikov. *Nauchnoe soobshchestvo studentov XXI stoletiya. Gumanitarnye nauki* : sb. st. po mat. IV Mezhdunar. stud. nauch.-prakt. konf. № 4. URL: sibac.info/archive/humanities/4.pdf.
7. Semichenko V. A. Problemy motivatsii povedeniya i deyatelnosti cheloveka. Modulnyi kurs. Kyiv : Millenium, 2004. 521 s.

Illina O. V. Gifted schoolchildren's social motivation

In this article the actual pedagogical problem – the gifted schoolchildren's social motivation is inspected. The problem of social motivation is considered as the direction of studying changes in the behavior of the individual under the influence of social factors. Stimulating activities aimed at achieving socially meaningful goals is especially important for a gifted person. The theoretical fundamentals of the phenomenon of gifted schoolchildren's social motivation is defined, the notion «social motivation» is clarified. The essence and contents social motivation personality, conception courses it comprehension, essential factors and mechanisms formation are analyzed. The specifics of gifted schoolchildren's social motivation are researched. It is noted that social motives of schoolchildren may be in their nature competing or conformist, because social status in the group is acquired either through competition or through cooperation. Schoolchildren either act in accordance with or counteract behavioral patterns that are adopted in the school environment. Social motivation is demonstrated as the set of factors that induce active activity to achieve socially meaningful goals. It is noted that often scientists do not distinguish between the concept of «social motivation» and «motivation of social behavior». According to the author, this is appropriate only in the case of considering social motivation as a motivation, which is associated with the awareness of the social significance of activities, with a sense of duty. In other cases, social motivation is not a guarantee of socially desirable behavior; and therefore it is not identical to the motivation of social behavior. It is concluded that new types of educational establishments created for the purpose of development of gifted children have not used all the possibilities for forming a citizen of Ukraine, aimed at achieving socially important goals.

Key words: motivation, social motivation personality, factors of formation social motivation, giftedness, gifted schoolchildren.

УДК 377.1:351.749

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.20>

Ісаєва І. Ф.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ НИЖЧОЇ ЛАНКИ ФЕДЕРАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НІМЕЧЧИНИ

Розкрито результати дослідження особливостей організації, змісту, форм і методів професійної підготовки персоналу нижчої ланки Федеральної поліції Німеччини.

Під час дослідження з'ясовано, що професійну підготовку поліцейських службовців нижчої ланки забезпечують сім регіональних навчальних центрів ФПУ містах Свісталь, Нойштреліц, Вальсроде, Ешвеге, Ерленбах, Бамберг, Діц, які організаційно підпорядковуються Академії Федеральної поліції. Встановлено, що підготовка триває 2,5 роки й реалізується у три етапи: базова підготовка (1 рік), основна теоретична та практична фахова підготовка (1 рік); спеціальний курс підготовки – підготовка до здачі екзамену на право отримання поліцейського звання (6 місяців). На другому етапі навчання організоване за модульною системою. Автор зосереджує увагу на змістовому наповненні навчальних планів та програм і констатує, що зміст професійної підготовки персоналу ФПУ нижчої ланки повністю відповідає виконуваним ним у майбутньому функціям, розвитку необхідних умінь та навичок; вагому частину програми підготовки займають юридичні дисципліни; крім правничих дисциплін передбачено вивчення теорії управління, психології, автомобільної справи, особливостей застосування спеціальних технічних засобів, німецької (рідної) та англійської мови за професійним спрямуванням, основ медицини та надання першої медичної допомоги, професійної етики; велика увага приділяється розвитку фізичних умінь та навичок майбутніх поліцейських, їх стрілецькій підготовці, розвитку умінь і навичок застосування засобів примусу; 50 % усього навчального часу відводиться на проходження слухачами практики в органах та підрозділах ФПУ; основними формами організації навчання є лекції, семінари, практичні вправи, тренінги (тренування), проєктне навчання; основними методами підсумкового та поточного оцінювання є контрольна робота, усне опитування, тестування.

Ключові слова: професійна підготовка, Федеральна поліція, персонал нижчої ланки, поліцейські службовці.